

OPBRENGSTGERICHT WERKEN AAN LEREN LEREN

LEERKRACHTVAARDIGHEDEN LEREN LEREN

CED-Groep en Landelijk Expertise Centrum Speciaal
Onderwijs LECSO

Colofon

Deze uitgave maakt onderdeel uit van de publicatie 'Opbrengstgericht werken aan Leren Leren'. Deze publicatie is voortgekomen uit een door CED-Groep en Landelijk Expertise Centrum Speciaal Onderwijs LECSO ingediend voorstel ten behoeve van de 'Call for Proposals 2012', uitgezet door School aan Zet.

© Utrecht, 2013

Titel: Opbrengstgericht werken aan Leren Leren

Auteur(s): Hanni Bijl, Katja van der Veer, Tim Micklinghoff,

Robert Jacobs, Drs. Corine van Helvoirt

Coördinatie: Job Christians, Gea Spaans

Tekstredactie: Jenny van Rooij

Vormgeving: Stephanie van Besouw (Joeri Multimedia)

Fotografie: Mark Verlijdsdonk (Joeri Multimedia)

Deze uitgave is digitaal beschikbaar via <http://cfp.schoolaanzet.nl/>

DEZE UITGAVE

De publicatieserie 'Opbrengstgericht werken aan Leren Leren'

bevat de volgende titels:

- Introductie
- Draaiboek - Startbijeenkomst Leren Leren
- Powerpoint - Startbijeenkomst Leren Leren
- Draaiboek - Vervolgbijeenkomst 1 - Taken analyseren en ontwerpen
- Powerpoint - Vervolgbijeenkomst 1 - Taken analyseren en ontwerpen
- Draaiboek - Vervolgbijeenkomst 2 - Procesfasering bij Leren Leren
- Powerpoint - Vervolgbijeenkomst 2 - Procesfasering bij Leren Leren
- Draaiboek - Vervolgbijeenkomst 3 - Feedback geven aan leerlingen tijdens Leren Leren
- Powerpoint - Vervolgbijeenkomst 3 - Feedback geven aan leerlingen tijdens Leren Leren

INHOUDSOPGAVE

De titel 'Leerkrachtvaardigheden Leren Leren' bevat de volgende hoofdstukken:

• Inleiding	5.
1. Data duiden	7.
2. Een taak analyseren	9.
3. Een taak aanpassen of ontwerpen	11.
4. Het leerstofaanbod faseren	13.
5. Adequaat begeleiden	15.
6. Feedback geven	17.

INLEIDING

Leerlingen begeleiden zodat zij zo zelfstandig mogelijk kunnen functioneren in de maatschappij. Dat is een behoorlijke opgave voor leraren. Er is immers geen kant en klare methode voor Leren Leren en bovendien ontwikkelen leerlingen zich op hun eigen manier. Om leerlingen zich zo optimaal mogelijk te laten ontwikkelen, beschikt een leraar over vaardigheden. De belangrijkste vaardigheden met betrekking tot Leren Leren zijn:

1. Een leraar kan data duiden.
2. Een leraar kan een taak analyseren.
3. Een leraar kan een taak aanpassen of ontwerpen.
4. Een leraar kan het leerstofaanbod Leren Leren faseren.
5. Een leraar kan leerlingen die Leren Leren op een adequate manier begeleiden.
6. Een leraar kan feedback geven op zowel het product als het proces dat leerlingen laten zien.

Hierna leggen we de leerkrachtvaardigheden uit. Na een korte toelichting op de vaardigheid staan steeds voorbeelden van wat een leerkracht dan weet of doet.

HOOFDSTUK 1

DATA DUIDEN

Het is de taak van een leraar om leerlingen zich zo optimaal mogelijk te laten ontwikkelen, ook op het gebied van Leren Leren. Om aan te sluiten bij het niveau van de leerlingen, verzamel je gegevens (data) over leerlingen. Dit kan bijvoorbeeld met behulp van het dataverzamelinstrument Leren Leren. De gegevens die je hieruit verkrijgt, krijgen pas betekenis als je ze interpreteert. Dit noemen we het duiden van data. Belangrijk (en lastig!) is om de data eerst van alle kanten te belichten, en dan pas conclusies te trekken.

Een leraar die data duidt:

- kan bepalen welke informatie hij moet verzamelen om te weten te komen waar een leerling zich bevindt in zijn ontwikkeling. Het is immers onmogelijk om continu alle informatie te verzamelen;
- weet wat specifieke onderwijsbehoeftes van de leerlingen zijn;
- weet wat hij van leerlingen die een bepaalde taak maken, kan verwachten;
- weet op welke vaardigheden leerlingen een beroep doen bij het uitvoeren van een taak;
- kan de moeilijkheid van een taak inschatten (zie een taak analyseren);
- reflecteert op zijn eigen handelen en het lesaanbod, en brengt deze in verband met de resultaten die de leerlingen laten zien.

HOOFDSTUK 2

EEN TAAK ANALYSEREN

Taken verschillen van elkaar in moeilijkheid. Dit komt doordat de moeilijkheidsgraad van de taakkenmerken per taak verschillen. Taakkenmerken zijn bijvoorbeeld de omvang van de taak, het aantal stappen dat een leerling doorloopt om het doel te bereiken, de weergave van de taak. Daarnaast zijn er ook meer 'sociale' taakkenmerken die een taak voor een leerling moeilijker maken dan wel vereenvoudigen. Denk bijvoorbeeld aan de mate waarin een leerling wordt gestimuleerd om bepaald gedrag te laten zien, of de mate waarin het belang van een leerling overeenkomt met dat van andere leerlingen.

Het is lastig om een taak te analyseren, omdat een taak vaak uit veel verschillende taakkenmerken bestaat.

Tip: Gebruik het informatieblad Taakkenmerken beoordelen om taken van leerlingen te analyseren. Op dit blad staan verschillende taakkenmerken op een rij, waardoor u per taakkenmerk de moeilijkheidsgraad kunt beoordelen.

Een leraar die een taak analyseert:

- heeft kennis van wat taakkenmerken zijn;
- weet exact wat het doel van een taak is;
- kan beoordelen uit welke deeltaken een taak bestaat;
- kan per taak of deeltaak beoordelen welke taakkenmerken vooral van toepassing zijn;
- kan de moeilijkheid per taakkenmerk aangeven.

HOOFDSTUK 3

EEN TAAK AANPASSEN OF ONTWERPEN

Leraren kunnen de ontwikkeling van Leren Leren van leerlingen gedurende de hele dag stimuleren. Leerlingen verrichten immers zowel tijdens lessen als tijdens vrije momenten taken waarbij ze bijvoorbeeld plannen of samenwerken. Daarom is het zinvol als een leraar taken kan aanpassen of ontwerpen op een niveau dat aansluit bij dat van de leerlingen. Een taak die te moeilijk is, werkt demotiverend; een te makkelijke taak daagt onvoldoende uit.

Tip: Gebruik het informatieblad Taakkenmerken beoordelen om na te gaan welke taakkenmerken u op welke manier aanpast of vormgeeft.

Een leraar die een taak aanpast of ontwerpt:

- kan data duiden en kan conclusies trekken over bijvoorbeeld het leerstofaanbod, de geboden leertijd en zijn handelen;
- kan het niveau bepalen waarop een leerling een bepaalde taak uitvoert;
- kan een relatie leggen tussen de moeilijkheid van de taakkenmerken en de resultaten van de leerlingen. Bijvoorbeeld door zich af te vragen met welke taakkenmerken leerlingen moeite hebben, en welke taakkenmerken hij het beste kan aanpassen om leerlingen zo goed mogelijk te begeleiden bij het Leren Leren;
- kan het Leren Leren doel bepalen;
- kan taakkenmerken aanpassen om een taak zo goed mogelijk te laten aansluiten bij het niveau van de leerling;
- kan taakkenmerken aanpassen zodat leerlingen het doel bereiken. Een voorbeeld: als het doel is dat leerlingen veel nieuwe informatie verwerken (taakkenmerk: hoeveelheid informatie), kan het zinvol zijn om een bekende werkvorm te gebruiken (taakkenmerk: representatie van informatie) en leerlingen veel complimenten te geven (taakkenmerk: stimulatie van gewenst gedrag).

HOOFDSTUK 4

HET LEERSTOF- AANBOD FASEREN

Het doel van Leren Leren is om leerlingen zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren in de maatschappij. Om dit doel te bereiken, is het zinvol om het leerstofaanbod te faseren. Zo kan een leraar eerst de taak zelf uitvoeren, zodat de leerling ziet hoe iets gaat. De verantwoordelijkheid voor het resultaat ligt dan bij de leraar. Vervolgens zorgen de leerling en de leraar er samen voor dat de taak goed wordt uitgevoerd (gedeelde verantwoordelijkheid). Tot slot geeft de leraar de verantwoordelijkheid om de taak goed uit te voeren aan de leerling.

Deze fasering is niet alleen terug te vinden in het handelen van de leerkracht, maar bijvoorbeeld ook in (de vormgeving van) de taak zelf. Zo veronderstelt een nagenoeg geheel ingevuld stappenplan minder verantwoordelijkheid van de leerling, dan een stappenplan dat de leerling zelf ontwerpt.

Een leraar die het leerstofaanbod faseert:

- weet welke verantwoordelijkheden hij kan overdragen aan de leerlingen, en welke verantwoordelijkheden hij zelf heeft;
- analyseert taken en de vormgeving van taken;
- bedenkt welke middelen het meest geschikt zijn om leerlingen een taak zo zelfstandig mogelijk te laten uitvoeren.

HOOFDSTUK 5

ADEQUAAT BEGELEIDEN

Een voorwaarde om leerlingen te leren leren is dat een leraar hen verantwoordelijkheden geeft. Voor veel leraren is dat vaak erg lastig; je bent er immers om leerlingen te helpen. De hulp bestaat dus eigenlijk uit het geven van zo weinig mogelijk hulp. Maar wel in een situatie waarin leerlingen zich veilig voelen en bij taken die de leerlingen aankunnen.

Een leraar die adequaat begeleidt:

- stimuleert leerlingen om initiatief te nemen, door bijvoorbeeld initiatieven serieus te nemen en door leerlingen die initiatief nemen te complimenteren;
- stimuleert de leerlingen om zelf te komen tot een oplossing voor een probleem;
- geeft een duidelijke instructie aan de leerlingen, zodat zij weten wat hij van hen verwacht en wat zij van hem mogen verwachten;
- stelt hoge verwachtingen aan de leerlingen (maar niet te hoog);
- durft verantwoordelijkheden over te dragen aan leerlingen;
- creëert een veilige leeromgeving waarin fouten maken mag;
- richt de leeromgeving van leerlingen zo in, dat zij zelfstandig activiteiten kunnen ondernemen. Zo liggen benodigde materialen voorhanden en zijn regels en afspraken gericht op het bevorderen van de verantwoordelijkheidsgevoel en de zelfstandigheid van leerlingen.

HOOFDSTUK 6

FEEDBACK GEVEN

Feedback geeft een leerling informatie. Het zegt bijvoorbeeld iets over zijn werkwijze (proces), of dat hij het doel (product) bereikt heeft. Als leraar kunt u op elk moment van de activiteit feedback geven. De leerstof zal beter beklijven bij de leerlingen als een leraar de les samen met de leerlingen evalueert. Refereer bij de evaluatie steeds aan het doel van de les, wat de leerlingen leerden, hoe ze dat leerden, wat goed ging en wat de volgende keer anders kan.

Een leraar die feedback geeft:

- geeft zowel feedback op het resultaat en de werkwijze als op de inzet die de leerlingen tonen;
- benoemt het specifieke gedrag van een leerling, en vertelt wat een leerling goed deed en wat hij anders kan doen (of stimuleert de leerling dit zelf te doen);
- geeft minimaal 70% van de tijd positieve feedback (complimenten) en maximaal 30% van de tijd negatieve feedback;
- vertelt de leerlingen zo concreet mogelijk wat ze wel moeten doen, hoe ze wel tot een oplossing kunnen komen. Leerlingen weten dan wat er van ze verwacht wordt, of wat ze kunnen doen;
- legt steeds de relatie tussen wat de leerlingen doen en het doel en de criteria van de taak, zodat leerlingen weten wat ze leren.

School aan Zet

Lange Voorhout 20 | 2514 EE Den Haag

Postbus 556 | 2501 CN Den Haag

www.schoolaanzet.nl

